

УДК 330.65

Нікітіна А.В.

кандидат економічних наук,

асистент кафедри міжнародної економіки

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ЗАГРОЗ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

THE DETERMINATION OF THREATS OF THE ENVIRONMENT ECONOMIC SECURITY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION AND INTERNATIONALIZATION

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена проблемам розкриття сутності загроз зовнішнього середовища економічної безпеки підприємств (ЕБП) в умовах глобалізації та інтернаціоналізації. Ґрунтуючись на загальних засадах теорії управління і дослідивши наукові джерела, було проведено узагальнення сучасних наукових підходів до сутності економічної категорії «загроза». Виявлено, що важливим моментом забезпечення економічної безпеки є розгляд системи різноманітних чинників внутрішнього і зовнішнього характеру, які становлять загрозу для економічної безпеки підприємства у часі і динаміці. Запропоновано розмежувати зовнішнє середовище таким чином: мікрозовнішнє (спільне) і макрозовнішнє (оперативне). Запропоновано структурну модель впливу зовнішнього середовища на стан економічної безпеки підприємства, що побудована за допомогою комплексного підходу. Обґрунтовано необхідність подальшого розвитку теоретичних аспектів економічної безпеки підприємств у розрізі впровадження комплексу превентивних заходів для мінімізації впливу загроз на ефективне функціонування суб'єкта господарювання.

Ключові слова: економічна безпека підприємств, загроза, система, комплексний підхід.

АННОТАЦІЯ

Статья посвящена проблемам раскрытия сущности угроз внешней среды экономической безопасности предприятий (ЭБП) в условиях глобализации и интернационализации. Основываясь на общих основаниях теории управления и исследовав научные источники, было проведено обобщение современных научных подходов к сущности экономической категории «угроза». Выведено, что важным моментом обеспечения экономической безопасности является рассмотрение системы различных факторов внутреннего и внешнего характера, которые представляют угрозу для экономической безопасности предприятия во времени и динамике. Предложено разграничить внешнюю среду таким образом: микровнешнее (совместное) и макровнешнее (оперативное). Предложена структурная модель влияния внешней среды на состояние экономической безопасности предприятия, построена с помощью комплексного подхода. Обоснована необходимость дальнейшего развития теоретических аспектов экономической безопасности предприятий в разрезе внедрения комплекса превентивных мер для минимизации влияния угроз на эффективное функционирование предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятий, угроза, система, комплексный подход.

ANNOTATION

The article is devoted to the problems of disclosure of threats to the environment of economic security of companies (ESC) in the context of globalization and internationalization. Based on the general principles of control theory and examining scientific sources synthesis of modern scientific approaches to the essence of economic categories «threat» was conducted. It was found that the important point to ensure economic security is review system of various factors internal and external, which threaten economic

security in time and dynamics. A delineate the environment as follows: mikrozoovnishnye (joint) and makrozoovnishnye (operational). A structural model of the external environment on the state of economic security that is built using a complex approach. The need for further development of the theoretical aspects of economic security companies in the context of the implementation of complex preventive measures to minimize the impact of threats to the effective functioning of the entity are grounded.

Keywords: economic safety of enterprise, threat, system, complex approach.

Постановка проблеми. Сьогодні питання забезпечення економічної безпеки підприємств (ЕБП) займають одне із перших місць. Сучасні перетворення, що відбуваються в Україні та за її межами, призводять до виникнення зовнішніх і внутрішніх чинників, які можуть вплинути на діяльність підприємств позитивним і негативним чином. Тому актуальним, на нашу думку, є дослідження питань виникнення необхідності своєчасного передбачення й адекватного реагування на будь-які зміни як у зовнішньому, так і внутрішньому середовищі. Рішення таких завдань лежить в основі забезпечення економічної безпеки підприємства.

Вагомий внесок у висвітлення проблем, пов'язаних із стійкістю економічного розвитку, й економічною безпекою підприємства зокрема, здійснено провідними зарубіжними і вітчизняними науковцями, серед яких О. Ареф'єва, В. Микитенко, А. Одинцов, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, Н. Реверчук, А. Соснін, Т. Сухорукова, В. Шлемко та інші.

Незважаючи на досить широкий спектр досліджень щодо сучасних проблем і заходів із забезпечення економічної безпеки підприємства, усі вони здебільшого мають загальнонауковий, методологічний характер, тому актуальним є дослідження теоретичних основ щодо проблеми визначення, оцінки і прогнозування розвитку стану за допомогою найважливіших показників і індикаторів його функціонування з погляду забезпечення його економічної безпеки під впливом різноманітних негативних проявів зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Неоднозначність змін та мінливість зовнішнього і внутрішнього середовищ, в яких функціону-

ють суб'єкти господарювання, висувають більш жорсткі вимоги до системи економічної безпеки підприємства, що повинна не тільки враховувати всю сукупність деструктивних явищ, але і прогнозувати останні, маючи на меті мінімізацію впливу на ефективне господарювання. Дослідженню сутності і причин виникнення загроз присвячено чимало наукових праць багатьох вчених, зокрема: В. Гапоненко, А. Баспелько, Т. Васильцева, А. Власкова, О. Груніна, В. Гусева, С. Дубецької, О. Козаченко, В. Пономарьова, О. Ляшенко та інші.

Досить виваженим вважаємо підхід до розуміння сутності економічної загрози, запропонований авторами роботи [1], які визначають загрозу як найбільш конкретну і безпосередню форму небезпеки або сукупність умов та факторів, що створюють небезпеку інтересам різних суб'єктів. У дослідженнях С. Дубецької зустрічаємо таке визначення загрози безпеки підприємству: потенційна або реальна подія, процес або явище, яке здатне порушити його стійкість і розвиток або призвести до припинення його діяльності [2].

Американський вчений Дж. Фіксел під загрозами розуміє явище або ситуацію, що може завдати шкоду здоров'ю людини або її безпеці [3]. Причому небезпеку можна визначати якісно, а ризик – кількісно.

Дослідивши й узагальнивши фундаментальні праці вітчизняних і закордонних науковців, приходимо умовиводу, що підходить до розуміння категорії загроза економічній безпеці підприємства різняться, а також відсутність єдиної універсальної думки щодо тлумачення сутності й економічного змісту зазначеного поняття обумовлює необхідність його подальшого більш детального і глибинного дослідження, яке б розкрило найсуттєвіші закономірні зв'язки і відношення в сучасних економічних реаліях.

Формулювання цілей статті. Метою статті є узагальнення, поглиблення і розвиток теоретичних засад економічної безпеки підприємства.

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення таких завдань:

- дослідження й узагальнення теоретико-методичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства;
- детермінація основних загроз економічній безпеці підприємства;
- узагальнення класифікації загроз і небезпек економічній безпеці підприємства.

Теоретико-методологічні засади цього дослідження охоплюють такі загальнонаукові підходи, як комплексний аналіз і синтез, логічні прийоми.

Виклад основного матеріалу. Зміни, які постійно відбуваються у різних сферах життя, впливають на економічні процеси, що вже всталися, висуваючи на перший план нові цілі і в першу чергу забезпечення стійкого, безпечного полягання економіки у зв'язку з проявами

невизначеності умов протікання економічних процесів, яка породжує виникнення чинників, які можуть як позитивно, так і негативно впливати на стан економіки. І якщо до позитивних чинників не виявляється великого інтересу внаслідок того, що вони сприятливо впливають на стан економіки, то негативні чинники заслуговують на особливу увагу, оскільки несуть в собі різного роду небезпеку. Небезпека, яка виявляється у вигляді загроз, володіє властивістю вражати будь-який об'єкт. У разі виникнення небезпеки у сфері економічних систем говорять про економічну небезпеку.

Таке трактування економічної безпеки пропонується сучасними науковцями: це стан і здатність економічної системи протистояти небезпеці руйнації її організаційної структури і статусу, а також перешкодами досягнення цілей розвитку [5, с. 17].

На наш погляд, важливим моментом забезпечення економічної безпеки є розгляд системи різноманітних чинників внутрішнього і зовнішнього характеру, які становлять загрозу для економічної безпеки підприємства у часі і динаміці. При цьому чинники впливу виступають у вигляді змін у показниках, що характеризують стійкість підприємства.

Дослідження середовища, у якому функціонує підприємство є важливою складовою будь-якого управлінського процесу, у тому числі й процедури управління економічною безпекою підприємства, оскільки саме сукупність різноманітних чинників здійснюють вплив на підприємство та відбиваються на результатах діяльності суб'єкта господарювання.

На групи зовнішнього та внутрішнього впливу поділяється різноаспектна сукупність факторів, які впливають на стан підприємства та визначаються як зовнішні і внутрішні середовища. В економічній енциклопедії зустрічається таке визначення зовнішнього середовища організації: усі чинники, що здійснюють вплив на підприємство із оточуючого середовища, є зовнішнім середовищем [6]. Зовнішнє середовище, на думку С. Ілляшенко, являє собою фактори, які не залежать безпосередньо від конкретного підприємства [47]. Таким чином, вважаємо, що зовнішнє оточення, маючи можливість негативно або позитивно впливати на досягнення мети суб'єкта господарювання, є факторами зовнішнього впливу.

Необхідно зазначити, що, розглядаючи вплив зовнішніх факторів на підприємство, більшість науковців подають власний перелік факторів зовнішнього середовища, який притаманний певному виду економічної діяльності або сфері виробництва. Авторами роботи [7] запропоновано розмежувати зовнішнє середовище таким чином: мікроекономічне (спільне) і макроекономічне (оперативне).

Підкреслимо, що макроекономічне середовище – це зовнішнє середовище, котре має опосередкований характер впливу, а саме:

характеризується масштабами глобальності і суттєвого безпосереднього впливу на діяльність підприємства не здійснює. До групи факторів відносимо економіко-політичне становище країни, соціально-культурні чинники, міжнародне середовище, ступінь розвитку технологічного середовища, а еколого-природничі фактори і географічне середовище є об'єктом подальших досліджень науковців [8].

Безпосередній вплив на підприємство здійснює мікророзовнісне середовище та зазнає зворотного впливу з боку суб'єкта господарювання [9]. У такому середовищі М. Мескон [9] виділяє споживачів, постачальників, конкурентів, адміністративний ресурс, профспілки, нормативно-правову базу тощо.

Раціональним і зрозумілим під час структуризації мікророзовнісного середовища є урахування його значного безпосереднього впливу на

стан функціонуючого підприємства і виокремлення таких груп: споживачі, постачальники ресурсів, конкуренти, посередники, нормативно-правова база, адміністративний ресурс, профспілки. Науковці виокремлюють при структуризації внутрішнього середовища найчастіше фінанси, технологію, кадри, техніку, організацію й управління [8; 10].

Отже, використовуючи комплексний підхід, який передбачає розгляд об'єкту аналізу як цілісного і складного явища в сукупності чинників, що його обумовлюють, утворюючи комплекс, для забезпечення ефективного функціонування підприємства є дослідження й аналіз безлічі проблем різноманітного характеру в комплексі, у зв'язку з цим пропонується структурна модель впливу зовнішнього середовища на стан економічної безпеки підприємства (рис. 1).

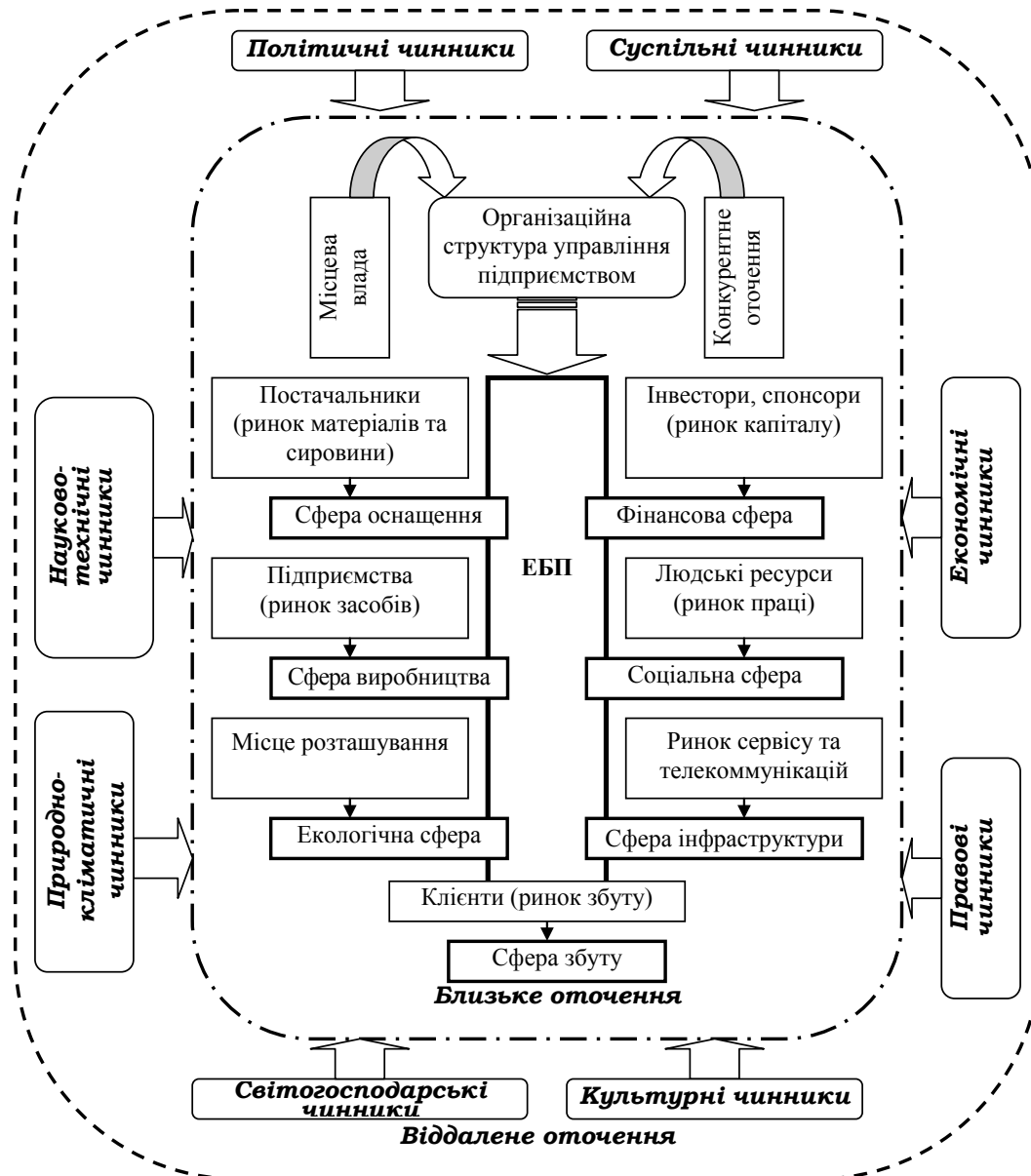

Рис. 1. Структурна модель впливу зовнішнього середовища на стан економічної безпеки підприємства

Отже, необхідною основою забезпечення економічної безпеки автотранспортних підприємств стає визначення та виокремлення факторів екзо- й ендогенного середовища. У такому контексті сукупність факторів впливу розглядається не як детальний перелік її елементарних частин, а як структурована система взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих елементів.

Висновки. Таким чином, ідентифікація чинників екзо- та ендогенного середовища стає необхідною передумовою побудови і створення цілісної системи забезпечення економічної безпеки підприємства. Причому важливим моментом є той факт, що система факторів впливу має розглядатися не як детальний перелік її елементарних частин, а як структурована сукупність взаємопов'язаних компонентів. Незважаючи на інтенсивний розвиток теоретико-методологічного базису управління економічною безпекою підприємства, у цій галузі залишається багато проблем прикладного характеру, що не дістали належного вирішення і висвітлення та потребують подальшого розвитку і вдосконалення у науковому і практичному розрізах. Зокрема, розробка цілісної системи економічної безпеки підприємства; удосконалення діючого і розробка нового, адаптованого до сьогоденних умов механізму управління економічною безпекою підприємства з урахуванням концептуальних засад контролінгу; аналіз і систематизація загроз як зовнішнього, так і внутрішнього середовищ суб'єкта господарювання тощо. Тому окреслені вище питання вимагають подальшого дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Экономический советник менеджера / В.А. Анташов, Г.В. Уварова. – Минск: Финансы, учет, аудит, 1996. – 193 с.
2. Дубецька С.П. Економічна безпека підприємств України / С.П. Дубецька // Недержавна система безпеки підприємства як суб'єкт національної безпеки України: зб. матер. наук.-практ. конф., Київ, 16-17 травня 2001 р. / [ред. кол. І.І. Тимошенко та ін.]. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – С. 146-171.
3. Fiksel J. Quantitative risk analysis for toxic chemicals in the environment of hazard materials // J. Fiksel. – 1987. – № 2-3. – Р. 227-240.
4. Нікітіна А.В. Розвиток теоретичних засад економічної безпеки підприємства / А.В. Нікітіна // Сталый розвиток економіки: Всеукраїнський науково-практичний журнал. – Хмельницький: Університет економіки і підприємництва, Інститут економіки, технології і підприємництва, 2011. – С. 82-86.
5. Пономаренко Л.А. Основи економічної кібернетики: [підруч.] / Л.А. Пономаренко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2002. – 432 с.
6. Экономическая и национальная безопасность: учебник / [под ред. Е.А. Олейникова]. – М.: Издательство «Екзамен», 2004. – 768 с.
7. Козаченко А.В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения / А.В. Козаченко, В.П. Пономарев, А.Н. Ляшенко. – К.: Либра, 2003. – 279 с.
8. Фатхудинов В.Г. Производственный менеджмент / В.Г. Фатхудинов. – СПб.: Питер, 2003. – 491 с.
9. Мескон М.Х. Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; пер. с англ. М.А. Майорова, Э.В. Шустер. – М.: Дело, 1993. – 702 с.
10. Управление организацией: [под ред. А.Г. Поршнева, З.П. Румянцевой, Н.А. Саломатина]. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 716 с.